

УДК 373.3.017:028.6

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Любов Байдюк, викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-0341-3797

E-mail: lubovsoroka17@gmail.com

У статті розкрито теоретичні передумови формування основ читацької компетентності молодших школярів через залучення до читацької діяльності. Виокремлено логічну послідовність понять: читання – читацька діяльність – читацька компетентність. Доведено суть читання. Розкрито дефініції понять «читацька діяльність», «читацька компетентність молодших школярів». Виокремлено такі компоненти читацької діяльності: мотиваційну сферу, пізнавальну основу процесу читання, змістовий аспект читання, комунікативну сферу, інформаційну основу як уміння оперувати літературознавчими термінами, емоційно-естетичну основу читання. Здійснено порівняння поняття «читацька діяльність» і «читацька компетентність».

***Ключові слова:** передумови; формування; читацька компетентність; молодші школярі; читацька діяльність; читання; початкова освіта; читацькі вміння; читач.*

THEORETICAL PREREQUISITES OF THE FORMATION OF THE BASIS OF READING COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Liubov Baidiuk, Lecturer at the Professional Techniques and Innovation Technologies in Primary School Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-0341-3797

E-mail: lubovsoroka17@gmail.com

The article reveals the theoretical prerequisites for the formation of the foundations of reading competence of younger schoolchildren through involvement in reading activities. The logical sequence of concepts is singled out: reading – reading activity – reading competence. The essence of reading is proved; it consists of an attempt to connect reading with reading activity and its results – readiness to read a book independently and the ability to use the acquired knowledge for one's own purposes. It has been established that becoming a reader, interest in books is born through knowledge of books and actions with them, reluctance to read can be provoked by learning itself. The definition of "reading activity", which has an indisputable value as a universal human value, as work and creativity, as an opportunity for the comprehensive development of the personality of a junior high school student, has been revealed. Considering reading activity as a system of purposeful and motivated actions, we believe that it should be motivated by adequate motives directly related to its content. It is assumed that the formed foundations of the reading competence of younger schoolchildren can be achieved by developing the specified reading skills and knowledge, but not at the expense of extensive methods, but as a result of pedagogical modeling, the development of special technologies for teaching reading.

developing personal-value, information-communicative and educational-cognitive abilities of younger schoolchildren. The following components of reading activity are distinguished: the motivational sphere, the cognitive basis of the reading process, the content aspect of reading, the communicative sphere, the informational basis as the ability to use literary terms, the emotional and aesthetic basis of reading. The concept of "reading activity" and "reading competence" was compared. We connect the prospects of further research with solving the issues of formation of such reading competences of junior high school students, such as the competence of personal self-improvement, cultural and social competences, with the development of technology for training teachers for the formation of reading competence of junior high school students and the technology of continuity between the initial and basic stages of the educational process.

Keywords: prerequisites; formation; reading competence; younger schoolchildren; reading activity; reading; primary education; reading skills; reader.

У Державному стандарті початкової освіти, Концепції національного виховання, Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Концепції сучасного українського виховання читання сприймається як засіб, що сприяє особистісному розвитку учня, його вмінню адаптуватися у суспільстві, яке розв'язує завдання формування відповідального, ініціативного та компетентного громадянина. У названих документах визнається необхідність формування в учнів освітніх компетентностей, основоположних читацьких умінь та знань, прийомів розуміння тексту, опанування техніки читання.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки розглядаються проблеми залучення школярів до читання (В. Мартиненко [6], К. Ритова [9], О. Савченко [10], Т. Хорошковська [14] та ін.). Саме у першому десятилітті життя дитини формується читацька діяльність, розв'язується питання, чи буде ставлення читача до книги активним чи помірно активним, пасивним чи помірно пасивним. У дошкільній освіті приклад спілкування з книгою ставить вихователь, користуючись методом організації активного слухання. У початковій школі мета літературного читання – формування читача, що вміє повноцінно сприймати літературний твір та працювати з ним до читання, під час читання та після читання. Специфіка літературного читання полягає в інтеграції з іншими предметами, що робить його провідним у системі формування функціональної грамотності молодших школярів (Г. Геруля [2], О. Савченко [11] та ін.).

Читання молодших школярів розкривається науковцями через його зміст. Так, К. Ритова розглядає процес читання як розвиток теоретичного мислення [9]; Т. Хорошковська вважає, що сучасний урок читання – це цілісна взаємозалежна система закономірностей, за яких психологічний фактор є визначальним [14]; В. Мартиненко визначає читання як формування універсальних навчальних процесів молодших школярів [5].

Значний внесок у вивчення проблеми читання зробила О. Савченко, яка розглядає читача як об'єкт методичної науки [10]. Її теорія формування правильної читацької діяльності молодших школярів, закони становлення читача закладені в багатьох сучасних освітніх програмах читання молодших школярів. Модель самостійної читацької діяльності за О. Савченко припускає, що кваліфікований читач ставить за мету читання, знає світ книжок і володіє необхідними читацькими вміннями, які дозволяють самостійно обирати потрібну книгу й усвідомити її зміст.

Кожну дитину можна навчити читати, проте не всі діти повноцінно сприймають та усвідомлюють сутність прочитаного, що потребує вдосконалення та зміни підходів

до організації читацької діяльності молодших школярів, осмислення процесу формування основ читацької компетентності.

Отже, метою дослідження є розкриття теоретичних передумов формування основ читацької компетентності молодших школярів через залучення до читацької діяльності.

У психолого-педагогічних дослідженнях (Г. Геруля [2], С. Луців [4], В. Мартиненко [5], К. Пономарьова [8] та ін.) зазначено, що знання, уміння та навички стають засобом формування особистості дитини тоді, коли вони інтегруються до навчальної діяльності та змісту навчання. Компетентнісний підхід в освіті висуває нову мету навчання у початковій школі – розвиток та виховання учня як суб'єкта навчальної діяльності. Нове цілепокладання визначає підвищені вимоги, що висуваються до особистісних характеристик людини: високий рівень її інтелектуальних здібностей, самостійність та компетентність.

Державний стандарт початкової освіти висуває також вимоги, спрямовані на розвиток читацьких універсальних умінь молодших школярів, що підтверджує актуальність проведеного нами дослідження як важливої проблеми навчання та доцільність формування основ читацької компетентності у початковій ланці закладу загальної середньої освіти.

Аналізуючи категорію «читацька компетентність» з погляду теоретичних позицій, можна виокремити логічну послідовність родо-видових понять: читання – читацька діяльність – читацька компетентність. Для виявлення взаємозв'язку між цими поняттями необхідне осмислення психолого-педагогічних категорій у взаємодії.

Читання у початковому навчанні розглядається як психофізіологічне явище, яке акумулює складні життєві цінності, що забезпечують розвиток таких якостей особистості, як мислення, увага, пам'ять та мовлення (В. Мартиненко [6], О. Савченко [10], Т. Хорошковська [14] та ін.). Ученими-педагогами доведено комплексну дію читання на всі аспекти розвитку особистості. Людина, що читає, краще адаптується в соціумі, володіє навичками комунікації, орієнтується в інформаційних потоках, має моральні орієнтири і мовну культуру.

За всіх часів читання визначало рівень грамотності населення, рівень економічної безпеки суспільства та його конкурентоспроможність. В умовах інформаційної відкритості зростає роль інформації як джерела розвитку особистості, її успішності та соціалізації, що виводить читання на один рівень засвоєння опорної системи знань з української мови та математики. Таким чином, читання на початковій сходинці навчання має особливе значення для продовження освіти та можливості вирішувати життєві проблеми на основі наявних знань та вмінь.

Розробка нових технологій навчання, читання електронних книг, застосування ІК-технологій вимагають від учителя бути на уроці читання співрозмовником і водночас посередником у прагненні прочитати твір адекватно авторському задуму, вивести дітей на повноцінне сприйняття літератури через якісний аналіз, колективне обмірковування та інтерпретацію. Цій проблемі присвячено безліч досліджень учених (В. Мартиненко [7], А. Фасоля [13], Т. Яценко [16] та ін.). Разом з тим, у визначенні читання є суттєві відмінності та різноманітне смислове навантаження. Розглянемо деякі з них.

Читання як здатність сприймати, розуміти записану інформацію розглядається у

працях Г. Герулі [2], С. Луців [4] та інших як один із найважливіших видів мовної діяльності, тісно пов'язаний з мовою та з розумінням мови (В. Мартиненко [7], К. Пономарьова [8] та ін.) і як сукупність практик, методик та процедур роботи з текстом (К. Ритова [9], О. Савченко [10] та ін.).

Особливо ретельного розгляду в педагогіці зазнало читання в аспекті Державного стандарту початкової освіти. Згідно зі стандартом, Т. Хорошковська розглядає читання як читацьку культуру у дидактичних та методичних межах. З її погляду, основними компонентами читання є цілі, зміст освіти, форми та прийоми навчання, діяльність, викладання та учіння, критерії ефективності освітнього процесу [14]. О. Савченко розглядає читання як виконання розумових дій на кожному етапі читання через формування в молодших школярів бібліографічної компетентності [10]. В. Мартиненко вбачає мету читання у формуванні читацьких інтересів, розвитку пізнавального інтересу та пізнавальної потреби читачів [7].

На наш погляд, таке розуміння категорії читання визначає лише його діяльнісний бік і не акцентує на компетентнісному підході до читання, в якому наголошено на розвитку особистості школяра, його здібностях до творчої самостійності, готовності до особистісного сприйняття прочитаного твору. Подібної позиції у розгляді дитячого читання дотримується К. Ритова. На її думку, дитяче читання – це не лише завдання педагогів з навчання дітей елементарним навичкам читання, це не лише завдання батьків зацікавити дитину художніми творами, це не лише завдання бібліотекарів показати найкращі книги, справа набагато складніша. Читання дітей – це ключ до життя в інформаційному суспільстві [9, с. 136]. Таким чином, суть читання в його розумінні полягає в спробі зв'язати читання з читацькою діяльністю та її результатами – готовністю до самостійного прочитання книги та вміння використовувати отримані знання у своїх цілях.

Читання як самостійну творчу діяльність, спрямовану на розвиток мовлення, розширення кола читання молодших школярів, забезпечення повноцінного сприйняття твору, розуміння учнями тексту та специфіки жанру, виявлення погляду письменника, формування позиції читача, літературознавчих уявлень та понять, які необхідні для освоєння літератури як мистецтва слова розглядають Г. Геруля [2], С. Луців [4], К. Пономарьова [8] та інші науковці.

За визначенням С. Луців, читання – це осмислене мовленнєве спілкування учнів з авторами через книжки і текст, і навіть з учителем як найбільш кваліфікованим читачем [4, с. 143]. Метою такого спілкування є накопичення досвіду повноцінного сприйняття творів літератури як мистецтва слова та книг як предметів духовної та матеріальної культури людства. З цих позицій читання постає як освоєння писемного й усного мовлення, особистісно значуща цінність, що має пізнавальний, естетичний та світоглядний аспекти.

У цьому контексті розглядається читання у Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки «Читання як життєва стратегія», міжнародному проєкті PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study). Під читанням у їхніх дослідженнях розуміється здатність розмірковувати над письмовим текстом, користуватися ним, і щоб досягти певної мети, дізнаватися про щось нове та розвиватися, що необхідно для активної участі в житті суспільства. На сучасному етапі розвитку суспільства саме ці програми визначають підходи до формування читацької компетентності школярів.

Не вимагає доказу роль книги у становленні кваліфікованого читача, але в молодшому шкільному віці багато залежить від учителя, його вміння спрямувати дитину на повноцінне сприйняття твору, зробити процес читання привабливим та цікавим, формуванні здатності ефективно застосовувати під час читання набуті знання, уміння та навички. На думку О. Савченко, на формування особистості дітей великий вплив має художня література як своєрідна форма пізнання дійсності, розвитку та виховання [10].

Вважаємо, що становлення читача, інтерес до книг народжується через знання книг та дій з ними, небажання читати може бути спровоковане самим навчанням. Вироблення різних програмних умінь у роботі з текстом і книгою може бути сформовано на досить високому рівні через цілеспрямоване індивідуальне осмислення та засвоєння навчального матеріалу до читання, під час читання та після прочитання як об'єктивний показник читацької діяльності молодших школярів.

Дефініція «читацька діяльність» має незаперечне значення як загальнолюдська цінність, як праця та творчість, як можливість всебічного розвитку особистості молодшого школяра. Розглядаючи цю дефініцію, слід зазначити, що в її основі виділяються дві основні категорії: діяльність та дії.

Діяльність у сучасних дослідженнях учених розглядається як форма психічної активності суб'єкта, спрямована на пізнання та перетворення світу та самої людини, а дії – це відносно закінчені елементи діяльності, спрямовані на досягнення проміжних цілей, підпорядкованих спільному задуму (Г. Геруля [2], С. Луців [4]).

Практика показує, що на початковому етапі навчання читацькі дії складаються з сукупності особистісних, метапредметних і предметних запланованих результатів, реалізація яких дозволяє сформувати ціннісне ставлення учнів до читання та самого освітнього процесу як мотивованого чинника читання.

Розглядаючи читацьку діяльність як систему цілеспрямованих та мотивованих дій, ми вважаємо, що вона має спонукатись адекватними мотивами, безпосередньо пов'язаними з її змістом. Для початкової школи ця проблема є актуальною, оскільки у молодших школярів на перших етапах навчання дуже слабкі освітні мотиви, висока емоційна збудливість, навіюваність, наслідування, що вимагає створення під час уроків читання ситуацій для їх розвитку як суб'єктів педагогічної діяльності.

У цій взаємодії, на наш погляд, найважливіше – переведення учня з позиції того, кого навчають у позицію того, хто навчається. Учитель на уроці створює умови для засвоєння учнем навчального матеріалу, учень повинен виокремити суттєві властивості, тобто здійснити певні розумові операції. У результаті такої взаємодії учень стає суб'єктом свого власного розвитку, а процес навчання передбачає не тільки отримання від вчителя інформації, а й здійснення аналізу, порівняння та переведення суб'єктивного досвіду учня в систему понять.

Отже, можна припустити, що у початковий період навчання читанням важливо під час уроку головним робити змістовий мотив читання. Можливо, це буде емоційний аспект уроку, чи знайомство з новими літературними героями та явищами, прагнення точності вираження думок, уявлень, переживань. Важливо, щоб мотиви спонукали до діяльності та впливали із внутрішніх потреб школяра.

Враховуючи, що мотиви заняття читанням у початкових класах навряд чи впливають з особистих потреб молодших школярів, розглянемо теорію розвитку

особистості (П. Гальперін, С. Рубінштейн). У цій теорії процес навчання є поетапним, з урахуванням вікових особливостей, цілеспрямованим формуванням всіх компонентів навчальної діяльності (знань, умінь та навичок). З огляду на те, що вміння читати є універсальною діяльнісною якістю особистості, яку треба сформувати у початковій школі на найвищому рівні, ми виокремлюємо розвиток:

- розумових умінь та навичок (аналіз, виокремлення головного, порівняння, узагальнення, систематизація, конкретизація, доказ, вміння бачити протиріччя тощо);
- умінь та навичок роботи з книгою та іншими джерелами інформації;
- умінь, пов'язаних з культурою усного та писемного мовлення.

Таким чином, з позиції цієї теорії, читацька діяльність базується на відповідних біологічних потребах молодших школярів. Це дозволяє нам припустити, що сформованих основ читацької компетентності молодших школярів можна буде досягти, розвиваючи зазначені читацькі вміння та знання, але не завдяки екстенсивним методам, а в результаті педагогічного моделювання, розробки спеціальних технологій навчання читанню, розвиваючи особистісно ціннісні, інформаційно-комунікативні та навчально-пізнавальні здібності молодших школярів.

Разом з тим, на наш погляд, при формуванні дій має враховуватись готовність учнів до такого виду діяльності, усвідомленість застосування прийомів та методів діяльності, позитивне ставлення до предмета діяльності загалом. Для читача-початківця в молодшому шкільному віці важко знайти книгу за його власними читацькими вподобаннями. У цей період молодших школярів необхідно знайомити з широким колом читання, учити вибирати потрібну книгу й усвідомлювати її сенс, розвивати особисті якості учнів, як-от захоплення та позитивне ставлення до читання.

Діяльнісний підхід дозволяє нам зв'язати поняття читання та діяльності, а також її результатів та читання, він найбільш точно відповідає можливостям дітей молодшого шкільного віку. Такий підхід до читання стимулює допитливість, бажання прочитати книгу, що спонукає до виникнення пізнавальних цілей, для здійснення яких буде потрібно усвідомлене звернення молодших школярів до світу книг. Тобто з'явиться читацька діяльність, розвиваючи яку можна досягти читацької самостійності: усвідомлення читачем мотиву та мети звернення до книг; знання світу книг, вміння на гранично можливому рівні сприймати зміст прочитаної книги, укладений як у закодованому авторському мовленні, так і в її оформленні.

Розглядаючи теорію правильної читацької діяльності, К. Пономарьова визначає читацьку діяльність як вміння читача вести продуктивний діалог з автором твору, причому діалог з автором твору мистецтва – це не конфлікт, не суперечка, а «відкритість», прагнення збагатитися досвідом іншого з хвилюючих життєвих проблем [8, с. 24]. Щоб розуміти автора, треба мати читацькі вміння, мати певну мету читання, що відображає потребу читача та його власну читацьку позицію.

Подібних позицій у визначенні читацької діяльності дотримується Г. Геруля [2]. Автор визначає читацьку діяльність як активний, цілеспрямований процес сприйняття, осмислення, інтерпретації та оцінки прочитаної текстової інформації, розмежовуючи особливості та характер мовної діяльності, які залежать від мовних здібностей людини, та її читацьких здібностей. Проте автор не показує універсальності зв'язків між компонентами читацької діяльності, які дозволяють чітко виявити сенс самого поняття

«читацька діяльність».

Виходячи з аналізу наукових досліджень у галузі дитячого читання, можна виокремити такі компоненти читацької діяльності:

- мотиваційну сферу як формування читацької самостійності та потреби у читанні;
- пізнавальну основу процесу читання як удосконалення навичок читання: свідомості, правильності, швидкості, виразності;
- змістовий аспект читання як формування здатності до повноцінного сприйняття літературного твору, розуміння прочитаного;
- комунікативну сферу як навчання практичним умінням працювати з текстом; способам творчої інтерпретації прочитаного; практичним читацьким умінням працювати з книгою, обирати книгу;
- інформаційну основу як уміння оперувати літературознавчими термінами, збагачення читацького досвіду дитини, розширення читацького кругозору;
- емоційно-естетичну основу читання як виховання моральних якостей особистості молодшого школяра на основі прочитаного твору.

Все це дозволяє розглядати поняття «читацька діяльність» як мотивований, інформаційно-комунікативний процес розкодування чужого друкованого мовлення з метою особистісно ціннісного розуміння та емоційно-естетичного сприйняття, інтерпретації та оцінки прочитаної текстової інформації.

Таким чином, приходимо до висновку, що між навчанням читання та розумовим розвитком школярів існують складні взаємини. По-перше, виникає необхідність розвивати внутрішню здатність молодших школярів, що забезпечує перетворення змісту тексту на особистий досвід дитини; по-друге, важливим є виявлення сутнісного змісту та внутрішньої взаємопов'язаності компонентів читацької діяльності на кожному етапі їх становлення. У зв'язку з цим актуальною проблемою є формування у молодших школярів умінь та навичок самоосвіти, розвиток у них здібностей самостійного набуття знань.

У всіх розглянутих нами поняттях читацької діяльності існують подібні риси, виокремивши які зможемо зрозуміти, з яких основних компонентів складається читацька компетентність молодших школярів. На думку Т. Яценко, читацька компетентність молодших школярів – це потенційна читацька діяльність, а читацька діяльність, відповідно, реалізована читацька компетентність – результат минулої та умовної майбутньої продуктивної діяльності читача [16].

Отже, під читацькою компетентністю розумітимемо вміння читача перетворювати зміст читання на свій особистісний досвід.

Під час аналізу психолого-педагогічної літератури, присвяченої проблемам читацької діяльності, ми виявили відсутність обґрунтованого розуміння категорії читацька компетентність молодших школярів.

Державний стандарт початкової освіти розглядає читацьку компетентність як сукупність знань, умінь і навичок, що дозволяють людині відбирати, розуміти, організовувати інформацію, подану в знаково-літерній формі, та успішно її використовувати в особистих та суспільних цілях [3].

Таке ж визначення читацької компетентності прийнято і у Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки. Стратегія передбачає перехід від вербальної комунікації до

поєднання різних форм (відкритий текст), нові форми читацької компетентності (відкритий читач), посилення ролі соціального оточення у розвитку культури читання (відкрите співтовариство читання).

На етапі розвитку науково-педагогічної думки досі не склалося загально-прийнятого тлумачення поняття «читацька компетентність молодших школярів». Унаслідок різноманіття підходів до визначення сутності поняття «читацька компетентність молодших школярів» різні дослідники розкривають його зміст неоднозначно.

Так, у дослідженнях А. Усатого поняття «читацька компетентність молодших школярів» трактується як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у галузі дитячого читання та певного набору особистісних якостей. Вона характеризується наявністю у читача мотивів, що спонукають звертатися до книг, та системи знань; умінь та навичок, що дають йому можливість з найменшою витратою часу та сил реалізувати свої спонукання відповідно до суспільної та особистої необхідності [12].

Н. Богданець-Білокаленко в рекомендаціях щодо підвищення рівня читацької компетентності у межах Стратегії розвитку читання розглядає читацьку компетентність молодших школярів як одну зі складових загальнокультурної компетентності, як уміння вільно орієнтуватися у сучасному соціокультурному просторі. Читацька компетентність молодших школярів, з її погляду, передбачає сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують учням можливість легко користуватися перевагами писемної культури, маючи на увазі ефективний спосіб вибирати, організовувати, аналізувати, використовувати наявні джерела для читання [1].

Читацька компетентність молодших школярів у зв'язку з цим тісно пов'язана з функціональною грамотністю, включеною Всесвітньою організацією охорони здоров'я до списку 12 показників, що характеризують здоров'я нації. На думку вчених, соціально необхідний рівень читацької компетентності передбачає вміння розуміти складні тексти, критично оцінювати інформацію, що міститься в них, формулювати на цій основі гіпотези та висновки, що стосуються подій сучасного соціокультурного життя. Так, А. Фасоля розглядає читацьку компетентність молодших школярів як інтегративну характеристику особистості, що забезпечує діяльнісний прояв здатності до читання та застосування на практиці вилученої з тексту інформації [13]. В. Мартиненко цю дефініцію розглядає як якість збереження прочитаного, сформовану на основі компетентнісного підходу, що забезпечує можливість вирішення навчально-академічних соціальних завдань, що виникають [6]. Т. Яценко розглядає читацьку компетентність молодших школярів як цілеспрямовану індивідуальну якість читача [16].

У такому розумінні читацька компетентність молодших школярів, на наш погляд, є новою грамотністю, до складу якої входять уміння самостійно набувати та використовувати нові вміння та навички роботи з книгою, здатність до систематизації, узагальнення та інтерпретації отриманої інформації, готовність до прийняття різних форм організації читацької діяльності.

Аналіз наведених визначень показує, що читацька компетентність повинна розглядатися дослідниками в аспекті інтеграції діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, що дозволяє виокремити такі основні положення: компетентнісний підхід передбачає формування компетентної особистості, здатної

вирішувати різноманітні проблеми, використовуючи наявні в неї знання та вміння. Зміст освіти в цьому підході відбирається на основі виокремлення компетентностей, які необхідно сформувати під час навчання. Відповідно виокремлюються проблеми, які учень має навчитися вирішувати, і навчальний матеріал групується навколо цих проблем. У суспільстві виникає проблема пошуку, обробки та використання інформації, отже, необхідно виховати учня, що володіє навчально-пізнавальними, інформаційно-комунікативними та особистісно ціннісними компетентностями, які передбачає компетентнісний підхід в освіті.

Таке розуміння проблеми особливо важливе для нашого дослідження, оскільки для формування читацької компетентності молодших школярів необхідна наявність певних ціннісних орієнтирів, у яких відображається позитивне ставлення молодших школярів до читання, яке визначається компетентностями, що можуть бути сформовані лише в умовах компетентнісного підходу.

Порівнюючи поняття «читацька діяльність» і «читацька компетентність», відзначаємо в їхніх компонентах, способах організації надзвичайну синонімічність: читацька компетентність формується у всіх трьох видах діяльності, які ми розглядаємо. Читацька діяльність складає операційну частину читацької самостійності.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури з позиції формування основ читацької компетентності молодших школярів показав, що у наукових дослідженнях ця дефініція ототожнюється з поняттям читацької діяльності та як самостійне явище щодо молодших школярів не розглядається.

Частково читацька компетентність розглядається дослідниками стосовно окремих суб'єктів педагогічного процесу (учитель, викладач, здобувач, старшокласник). Наявне поняття «кваліфікований читач» швидше може бути віднесено до педагога, ніж до дитини.

Розглянувши підходи, що склалися в педагогічній науці, до трактування поняття «читацька компетентність» та його взаємозв'язок з таким поняттям, як «читацька діяльність», ми визначили сферу їх взаємодії, теоретичні основи та якісні характеристики процесу формування основ читацької компетентності молодших школярів.

У результаті теоретичного аналізу досліджуваного феномена потрактовано читацьку компетентність молодших школярів як інтегративну характеристику особистості, що характеризується: ціннісним ставленням до читання та знання, одержуваного за допомогою читання літератури, доступної за змістом та формою (навіщо читати?); наявністю читацького кругозору та літературознавчих уявлень; знанням кола читання у його жанрово-тематичному розмаїтті (що читати? про що читати?); умінням виконувати необхідні читацькі дії у роботі з книгою та твором з метою формування та розвитку потреби в читанні; наявністю продуктивних способів читання, якісної навички читання (як читати?).

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці технології підготовки вчителів до формування читацької компетентності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданець-Білокаленко Н. І. Формування читацької компетентності в учнів початкових класів. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві* : матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф., (12 вересня 2019 р., м. Київ). Київ: Оріон, 2019. С. 58–59.

2. Геруля Г. Літературознавча компетенція – основа літературного розвитку школярів. *Початкова школа*. 2010. № 3. С. 36–48.
3. Державний стандарт початкової освіти URL: <https://bit.ly/3SkQoPL> (дата звернення: 12.05.2022).
4. Луців С. Теоретичні аспекти формування читацьких інтересів дітей у практиці сучасної початкової школи. *Молодь і ринок*. 2017. № 9(152). С. 141–145.
5. Мартиненко В. О. Контроль та оцінювання навички читання вголос. *Контроль та оцінювання начальних досягнень учнів 1–2 класів*. Київ: Педагогічна думка, 2012. С. 71–81.
6. Мартиненко В. О. Сутнісні характеристики читацької компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 12. С. 3–7.
7. Мартиненко В. Читацька діяльність молодших школярів: сучасні тенденції розвитку. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 16–20.
8. Пономарьова К. І. Пріоритети в навчанні грамоти першокласників НУШ. *Початкова школа*. 2018. № 8. С. 21–25.
9. Ритова К. В. Основні причини відсутності інтересу до читання у молодших школярів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Ялта, 2008. Вип. 19, ч. 1. С. 133–137.
10. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посіб. для вчителя. Київ: Освіта, 2007. 334 с.
11. Савченко О. Я. Концепція нового підручника «Літературне читання» для початкової школи. *Проблеми сучасного підручника*. Педагогічна думка, 2012. С. 207–214.
12. Усатий А. В. Закономірності формування читацької компетенції у процесі вивчення української літератури. *Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури*. Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 12, ч. І. С. 24–31.
13. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. *Дивослово*. 2017. № 9. С. 8–15.
14. Хорошковська Т. Сучасний погляд на читацькі вміння та їх вимірювання в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 3. С. 58–61.
15. Шанковський О. Чому деякі діти не люблять читати і що з цим робити. URL: <https://bit.ly/3oQKV5N> (дата звернення: 12.05.2022).
16. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 3(326). С. 194–202.

REFERENCES

1. Bohdanets-Biloskalenko, N. I. (2019). Formuvannia chytatskoi kompetentnosti v uchniv pochatkovykh klasiv. *Problema chytannia v suchasnomu informatsiinomu suspilstvi: proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Kyiv, 58–59 [in Ukrainian].
2. Herulia, H. (2010). Literaturoznavcha kompetentsiia – osnova literaturnoho rozvytku shkoliariv. *Pochatkova shkola*, 3, 36–48 [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity. URL: <https://bit.ly/3SkQoPL> [in Ukrainian].
4. Lutsiv, S. (2017). Teoretychni aspekty formuvannia chytatskykh interesiv ditei u praktytsi suchasnoi pochatkovoї shkoly. *Molod i rynek*, 9(152), 141–145 [in Ukrainian].
5. Martynenko, V. O. (2012). Kontrol ta otsiniuvannia navychky chytannia vholos. *Kontrol ta otsiniuvannia nachalnykh dosiahnen uchniv 1–2 klasiv*. Kyiv, 71–81 [in Ukrainian].
6. Martynenko, V. O. (2013). Sutnisni kharakterystyky chytatskoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv. *Pochatkova shkola*, 12, 3–7 [in Ukrainian].
7. Martynenko, V. (2017). Chytatska diialnist molodshykh shkriariv: suchasni tendentsii rozvytku. *Pochatkova shkola*, 8, 16–20 [in Ukrainian].
8. Ponomarova, K. I. (2018). Priorytety v navchanni hramoty pershoklasnykiv NUSh. *Pochatkova shkola*, 8, 21–25 [in Ukrainian].
9. Rytova, K. V. (2008). Osnovni prychny vidsutnosti interesu do chytannia u molodshykh shkoliariv. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity*. Yalta, issue 19, ch. 1, 133–137 [in Ukrainian].
10. Savchenko, O. Ya. (2007). Metodyka chytannia u pochatkovykh klasakh. Kyiv [in Ukrainian].
11. Savchenko, O. Ya. (2012). Kontseptsiiia novoho pidruchnyka «Literaturne chytannia» dlia pochatkovoї shkoly. *Problemy suchasnoho pidruchnyka. Pedahohichna dumka*, 207–214 [in Ukrainian].
12. Usatyi, A. V. (2014). Zakonomirnosti formuvannia chytatskoi kompetentsii u protsesi vyvchennia

- ukrainskoi literatury. *Metodychnyi poshuk: Vykladatsko-studentski naukovi roboty z pytan metodyky vykladannia movy i literatury*. Zhytomyr. *issue 12, ch. I. 24–31* [in Ukrainian].
13. Fasolia, A. (2017). Chytatska kompetentnist: shcho formuiemo, shcho i yak pereviriaemo y otsiniuiemo. *Dyvoslovo*, 9, 8–15 [in Ukrainian].
 14. Khoroshkovska, T. (2008). Suchasnyi pohliad na chytatski vminnia ta yikh vymiriuvannia v osnovnii shkoli. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 58–61 [in Ukrainian].
 15. Shankovskyi, O. Chomu deiaki dity ne liubliat chytaty i shcho z tsym robyty. URL: <https://bit.ly/3oQKV5N> [in Ukrainian].
 16. Yatsenko, T. O. (2019). Rozvytok chytatskoi kompetentnosti uchniv litseiu u konteksti novoi paradyhmy shkilnoi literaturnoi osvity. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni T. Shevchenka. Pedahohichni nauky, issue 3(326), 194–202* [in Ukrainian].